12/06/2019

Οι Αυτοκέφαλες Εκκλησίες και ο θεσμός της “Πενταρχίας”

Μητροπολιτικό Έργο / Ι.Μ. Ναυπάκτου και Αγίου Βλασίου

Του Σεβ. Μητροπολίτου Ναυπάκτου και Αγίου Βλασίου κ. Ιεροθέου

Τόν τελευταῖο καιρό μέ ἀφορμή τό Οὐκρανικό ζήτημα γράφηκαν πολλά, θετικά καί ἀρνητικά, ἀπό ὅποια πλευρά καί ἄν τό ἐξετάση κανείς, κυρίως ἔγινε ἰσχυρότατη κριτική στό Οἰκουμε-νικό Πατριαρχεῖο.

Μέ τήν εὐκαιρία αὐτή χρειάσθηκε νά γράψω κάποια ἄρθρα, γιά νά ἐξηγήσω μερικές πτυχές τοῦ ὅλου θέματος, χωρίς νά τό ἐξαντλῶ, κυρίως ὅτι τό πολίτευμα τῆς Ἐκκλησίας δέν εἶναι οὔτε παπικό οὔτε προτεσταντικό-συνομοσπονδία, ἀλλά εἶναι συνοδικό καί συγχρόνως ἱεραρχικό [«Τό Πολίτευμα τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας»]. Ἐπιμένω στό θέμα αὐτό, γιατί θεωρῶ ὅτι αὐτή εἶναι ἡ βάση τοῦ προβλήματος πού ἀνέκυψε.

Βεβαίως τό ἐκκλησιαστικό Οὐκρανικό ζήτημα ἔχει πολλές πτυχές, ἀλλά τό βασικότερο εἶναι ὅτι πολλοί δέν ἔχουν καταλάβει τί εἶναι ἡ «Αὐτοκεφαλία» στήν Ὀρθόδοξη Ἐκκλησία• τί εἶναι οἱ «Αὐτοκέφαλες Ἐκκλησίες»• πῶς λειτουργεῖ ὁ ἱερός θεσμός τῆς Ἐκκλησίας• κατά πόσον οἱ «Αὐτοκέφαλες Ἐκκλησίες» μποροῦν νά λειτουργοῦν ἀνεξάρτητα ἀπό τόν Οἰκουμενικό Θρόνο πού εἶναι πρωτόθρονος

καί προεδρεύει ὅλων τῶν Ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν μέ πολλές ἁρμοδιότητες καί ὑπευθυνότητες• ἀλλά καί πῶς λειτουργεῖ ὁ Οἰκουμενικός Θρόνος σέ σχέση μέ τίς «Αὐτοκέφαλες Ἐκκλησίες».

Ἄν κανείς δέν καταλάβη ἐπαρκῶς αὐτόν τόν τρόπο λειτουργίας τῶν λεγομένων Αὐτοκεφάλων Ἐκκλησιῶν, καί τόν τρόπο λειτουργίας τῆς Πενταρχίας κατά τήν πρώτη χιλιετία, ἀλλά καί τόν ρόλο τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου κατά τήν δεύτερη χιλιετία, σέ σχέση μέ τά νεώτερα Πατριαρχεῖα καί τίς νέες Αὐτοκέφαλες Ἐκκλησίες, τότε δέν θά καταλάβη τήν οὐσία αὐτοῦ τοῦ θέματος. Θά περιπλέκεται σέ ἄλλα ζητήματα, τά ὁποῖα καί αὐτά ἔχουν τήν σημασία τους, ἀλλά θά ἀγνοῆ τό θέμα στήν βάση του.

Ἐπομένως, ἐκεῖνο πού πρέπει νά ἐντοπισθῆ εἶναι τό πῶς δημιουργήθηκαν οἱ λεγόμενες Αὐτοκέφαλες Ἐκκλησίες καί πῶς λειτουργοῦσε ὁ θεσμός τῆς Πενταρχίας στήν πρώτη χιλιετία. Αὐτό τό βλέπουμε σαφέστατα, ὅταν διαβάζουμε προσεκτικά τά Πρακτικά τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων, ἀλλά καί τί ἰσχύει μέ τά νεώτερα Πατριαρχεῖα καί τίς νεώτερες Αὐτοκέφαλες Ἐκκλησίες.

Τίς ἀπόψεις μου αὐτές τίς εἶχα διατυπώσει εὐθαρσῶς παλαιότερα, σέ μιά περίοδο πολύ δύσκολη γιά τίς σχέσεις Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος καί Οἰκουμενικοῦ Πατριαρ-χείου.

Συγκεκριμένα τό ἔτος 2002, πρίν, δηλαδή, δεκαεπτά (17) χρόνια, ἐξέδωσα ἕνα βιβλίο μέ τίτλο «Οἰκουμενικό Πατριαρχεῖο καί Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος». Στό βιβλίο αὐτό περιλαμβάνεται ἕνα κεφάλαιο μέ τίτλο «Οἱ Αὐτοκέφαλες Ἐκκλησίες καί ὁ θεσμός τῆς Πενταρχίας», στό ὁποῖο κατέθεσα τίς ἀπόψεις μου γιά τό σοβαρό αὐτό θέμα πού ἐξακολουθεῖ νά ἔχη ἐπικαιρότητα.

Ἀναδημοσιεύω, λοιπόν, τό κείμενο αὐτό γιά νά φανῆ ὅτι οἱ ἀπόψεις μου γιά τό θέμα αὐτό εἶναι οἱ ἴδιες ἐδῶ καί πολλά χρόνια.

Σέβομαι ἀπόλυτα τούς κανονικούς θεσμούς, σέβομαι τό Συνοδικό σύστημα τῆς Ἐκκλησίας, τήν θέση καί τόν ρόλο τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, διότι ὅλα αὐτά καθιερώθηκαν ἀπό Οἰκουμενικές Συνόδους. Ἰδιαίτερα τό Οἰκουμενικό Πατριαρχεῖο ἐξαγιάσθηκε ἀπό μεγάλους Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας καί ἔπαιξε σημαντικό ρόλο στήν ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας. Ἐπίσης, ὅταν χρειασθῆ, ἐκφράζω μέ σεβασμό τίς ἀπόψεις μου καί γιά θεολογικά θέματα, χωρίς νά ὑπονομεύω τόν κανονικό ἱερό θεσμό τῆς Ἐκκλησίας.

Στήν συνέχεια ἀναδημοσιεύω τό κείμενο πού προανέφερα, τό ὁποῖο, ἐπαναλαμβάνω, γράφηκε πρίν δεκαεπτά (17) χρόνια, γιατί φαίνεται ὅτι σήμερα παραθεωροῦνται ἤ λησμονοῦνται οἱ βασικές ἀρχές τοῦ Κανονικοῦ Δικαίου καί ὅλα

αὐτά πρός χάριν γεωπολιτικῶν σκοπιμοτήτων.

1. Οἱ πρῶτες Ἐκκλησίες

Ὁ καθηγητής Γεώργιος Μαντζαρίδης σέ εἰδική μελέτη του περιέγραψε ἀνάγλυφα τόν τρόπο μέ τόν ὁποῖο ἡ ἀρχική μορφή τῆς Ἐκκλησίας μετέβη στήν παγκόσμια Ἐκκλησία, μετά τήν ἐπικράτηση, βέβαια, τοῦ Χριστιανισμοῦ στόν κόσμο. Μερικές ἀπό τίς ἐνδιαφέρουσες ἀπόψεις τοῦ κ. Μαντζαρίδη θά ἐκθέσουμε στήν συνέχεια, γιατί ἔχουν σημασία γιά τό θέμα πού ἀναλύουμε στό σημεῖο αὐτό.

Οἱ πρῶτες χριστιανικές κοινότητες διαμορφώθηκαν βάσει τῶν συναγωγῶν τῶν Ἰουδαίων τῆς διασπορᾶς, καί ἔτσι εἶχαν μιά αὐτοτέλεια, ἀλλά «διατηροῦσαν κάποια ἰδιαίτερη ἀναφορά πρός τήν μητρική κοινότητα τῶν Ἱεροσολύμων». Ὑπῆρχε, βέβαια, διαφορά τῶν χριστιανικῶν κοινοτήτων ἀπό τίς ἰουδαϊκές, γιατί ὁ Χριστιανισμός παρουσιάσθηκε μέσα στήν ἱστορία ὡς τό «καινόν γένος» (πρός Διόγνητον) ἤ τό «τρίτον γένος» (Ἀριστείδου Ἀπολογία). Βάση καί σημεῖο συνδέσεως τῶν πιστῶν «ὅπως ἐπίσης καί τό κέντρο, γύρω ἀπό τό ὁποῖο ἀναπτύχθηκε ἡ ζωή καί ἡ ὀργάνωση τῆς Ἐκκλησίας», ἦταν ἡ εὐχαριστιακή λατρεία. Ἀκόμη πρέπει νά λεχθῆ ὅτι «ἡ εὐχαριστιακή αὐτή βάση δίνει χαρισματικό καί ἐσχατολογικό χαρακτήρα στήν ἐκκλησιαστική διάρθρωση καί δομή». Αὐτό σημαίνει ὅτι τά χαρίσματα ἐκδηλώνονταν κατά τήν λατρευτική καί εὐχαριστιακή ζωή, καθώς ἐπίσης καί οἱ Χριστιανοί ζοῦσαν μέ ἔντονη ἐσχατολογική προοπτική, ἀφοῦ ἀνέμεναν τά ἔσχατα, τό τέλος τῆς ἱστορίας. Ἔτσι, ἡ θεία Εὐχαριστία «ἦταν τό κέντρο, γύρω ἀπό τό ὁποῖο διαμορφώθηκε βασικά ἡ ὀργάνωση τῆς Ἐκκλησίας».

Οἱ πρῶτες Ἐκκλησίες εἶχαν ἱδρυθῆ ἀπό τούς Ἀποστόλους, οἱ ὁποῖοι ἦταν οἱ πραγματικοί χαρισματικοί ἡγέτες τους. Ἀλλά λόγῳ τῶν διαρκῶν μετακινήσεών τους, τοποθετοῦσαν μονίμους λειτουργούς. Ὅταν ὅμως ἔφυγαν οἱ Ἀπόστολοι, δηλαδή ὅταν ἀπέθαναν, τότε αὐτοί οἱ μόνιμοι λειτουργοί κατέλαβαν τήν θέση τῶν Ἀποστόλων καί περιορίστηκε ὁ θεσμός τῶν προφητῶν καί τῶν χαρισματούχων. Σέ αὐτό ἀναφέρεται ἡ διδαχή τῶν Δώδεκα Ἀποστόλων: «Χειροτονήσατε οὖν ἑαυτοῖς ἐπισκόπους καί διακόνους... ὑμῖν γάρ λειτουργοῦσι καί αὐτοί τήν λειτουργίαν τῶν προφητῶν καί διδασκάλων. Μή οὖν ὑπερίδητε αὐτούς· αὐτοί γάρ εἰσίν οἱ τετιμημένοι ὑμῶν μετά τῶν προφητῶν καί διδασκάλων».

Ἐπομένως, ἀπό τήν χαρισματική κατάσταση ὁδηγηθήκαμε στήν θεσμοποίηση τῆς ἐκκλησιαστικῆς ζωῆς, χωρίς νά χαθῆ αὐτή ἡ χαρισματική δομή τῆς Ἐκκλησίας.

Μέ τήν πάροδο τοῦ χρόνου, ἰδιαιτέρως μετά τήν ἐκδημία τῶν Ἀποστόλων, καί λόγῳ τοῦ ὅτι ἐμφανίσθηκαν διάφοροι γνωστικοί πού ἰσχυρίζονταν ὅτι αὐτοί εἶχαν λάβει τήν μυστική γνώση ἀπό τούς Ἀποστόλους, ἀναπτύχθηκε περισσότερο ὁ

βαθμός τοῦ Ἐπισκόπου, ὁπότε «ὁ ἐπίσκοπος προβάλλεται ὡς σύμβολο τῆς παρουσίας τοῦ Θεοῦ. Ἡ ὑποταγή στόν Ἐπίσκοπο θεωρεῖται ὡς ὑποταγή στόν Θεό». Μέ αὐτό τό πρίσμα πρέπει νά δοῦμε ὅλα τά σχετικά κείμενα καί τίς προτροπές τοῦ ἁγίου Ἰγνατίου τοῦ Θεοφόρου.

Ἡ ἐξάπλωση τοῦ Χριστιανισμοῦ σέ ὅλη τήν τότε Οἰκουμένη, καθώς ἐπίσης καί ἡ ἀναγνώριση τοῦ Χριστιανισμοῦ ἀπό τήν ρωμαϊκή ἐξουσία, συνετέλεσε στό νά μεταβληθῆ ἡ διοικητική διάρθρωση τῆς ἐκκλησιαστικῆς ζωῆς, χωρίς βέβαια νά χάση τόν μυστηριακό καί χαρισματικό της χαρακτήρα, προσλαμβάνοντας τήν διοικητική διάρθρωση τῆς Ρωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας. Ἔτσι, «οἱ Ἐπίσκοποι, πού βρίσκονταν μέσα στίς ἴδιες πολιτικές ἐπαρχίες γιά νά ἀντιμετωπίσουν προβλήματα κοινοῦ ἐνδιαφέροντος, σχημάτιζαν εὐρύτερες ἐκκλησιαστικές ἑνότητες, τίς Μητροπόλεις. Ἐπικεφαλῆς στίς Μητροπόλεις ἦταν οἱ Ἐπίσκοποι πού βρίσκονταν στίς πρωτεύουσες τῶν Ἐπαρχιῶν καί ὀνομάστηκαν Μητροπολίτες. Γιά τόν ἴδιο λόγο καί οἱ Μητροπολίτες πού βρίσκονταν σέ ἐνιαῖες γεωγραφικές ἤ διοικητικές ἑνότητες σχημάτιζαν τά Πατριαρχεῖα ἤ τίς αὐτοκέφαλες Ἐκκλησίες μέ ἐπικεφαλῆς τούς Μητροπολίτες τῶν μεγαλυτέρων ἤ σημαντικοτέρων πόλεων πού ὀνομάστηκαν ἀντίστοιχα Πατριάρχες ἤ Ἀρχιεπίσκοποι».

Φαίνεται, λοιπόν, ἀπό αὐτήν τήν ἀνάλυση ὅτι στήν ἀρχική της μορφή ἡ Ἐκκλησία ἦταν συνδεδεμένη μέ τήν θεία Εὐχαριστία, πού ἦταν ἡ βάση της καί βέβαια ὑπῆρχε μιά χαρισματική διάρθρωση κατά τόν λόγο τοῦ Ἀποστόλου Παύλου: «Καί οὕς μέν ἔθετο ὁ Θεός ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ πρῶτον ἀποστόλους, δεύτερον προφήτας, τρίτον διδασκάλους, ἔπειτα δυνάμεις, εἶτα χαρίσματα ἰαμάτων, ἀντιλήψεις, κυβερνήσεις, γένη γλωσσῶν» (Α’, Κορ. ιβ’, 28).

Αὐτό σημαίνει ὅτι, προηγοῦνται οἱ Ἀπόστολοι, ἀκολουθοῦν οἱ Προφῆτες, οἱ διδάσκαλοι, ὕστερα οἱ χαρισματοῦχοι, οἱ κυβερνήσεις καί τά χαρίσματα γλωσσολαλιᾶς. Ὅμως μετά τήν ἀπομάκρυνση τῶν ἁγίων Ἀποστόλων, οἱ Ἐπίσκοποι προηγήθηκαν τῶν Προφητῶν καί αὐτοί παρέμειναν εἰς τύπον καί τόπον τοῦ Χριστοῦ, διάδοχοι τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων, ἀκριβῶς γιατί αὐτοί τελοῦσαν τήν θεία Εὐχαριστία, πού ἦταν τό κέντρο τῆς ἐκκλησιαστικῆς ζωῆς. Στήν συνέχεια ἀναπτύχθηκε τό Μητροπολιτικό σύστημα, πού εἶχε ὡς «Πρῶτον» τόν Ἐπίσκοπο τῆς ἕδρας τῆς πολιτικῆς διοικήσεως μιᾶς ἐπαρχίας, ὁ ὁποῖος ὀνομάστηκε Μητροπολίτης, καί ἀργότερα ἀναπτύχθηκε τό Πατριαρχικό σύστημα, ὅταν ὁ Μητροπολίτης μιᾶς μεγάλης πόλεως ὀνομάστηκε Πατριάρχης καί ἦταν ὁ «Πρῶτος» τῶν Μητροπολιτῶν τῆς ἐπαρχίας ἐκείνης.

Ὁ Καθηγητής Γεώργιος Μαντζαρίδης σημειώνει: «Ἡ θεσμοποίηση στή χριστιανική ζωή δέν πρέπει νά θεωρηθῆ ὡς ἔκπτωση ἀπό τήν ἀρχική κατάσταση, ἀλλά ὡς ὀργανική ἀνάπτυξη καί ἐξέλιξή της. Καί πραγματικά, ἡ δημιουργία ἤ καί ἡ αὔξηση

τῶν θεσμῶν δέν σημαίνει ἀναγκαστικά καί ἀφανισμό τῆς μή θεσμοποιημένης περιοχῆς, γιατί καί αὐτή μπορεῖ κάλλιστα νά συνυπάρχη μαζί μέ τούς θεσμούς».

2. Τό Αὐτοκέφαλο τῆς Ἐκκλησίας

Ὁ ὅρος Αὐτοκέφαλη Ἐκκλησία εἰσήχθη μέ τήν πάροδο τοῦ χρόνου, ὄχι μέ τήν ἔννοια ὅτι ἀποτελεῖ μιά ἀνεξάρτητη Ἐκκλησία πού δέν ἔχει σχέση μέ τήν καθόλου Ἐκκλησία, ἀλλά μέ τήν ἔννοια ὅτι ἀποτελεῖ μιά ἐνιαία ἐκκλησιαστική διοίκηση πού καθορίζει τά τῆς ἐκλογῆς, χειροτονίας καί δίκης τῶν Ἐπισκόπων καί ρυθμίζει ὅλα τά ἐκκλησιαστικά θέματα τῆς Τοπικῆς Ἐκκλησίας, ἀλλά ἔχει ὁπωσδήποτε σύνδεσμο μέ ὅλη τήν Ἐκκλησία, ἰδιαιτέρως μέ τήν Μητέρα τῶν Ἐκκλησιῶν, τό Οἰκουμενικό Πατριαρχεῖο. Δέν πρόκειται γιά αὐτόνομη καί ἀνεξάρτητη κεφαλή, πού ξεχωρίζεται ἀπό τήν ἐνιαία καί μία κεφαλή τῆς Ἐκκλησίας, ἀλλά γιά μιά διοικητική ἐλευθερία μέσα στό ἑνιαῖο Σῶμα τοῦ Χριστοῦ, σύμφωνα μέ τό πρότυπο τοῦ μελισμοῦ τοῦ εὐχαριστιακοῦ ἄρτου.

Ὁ Μητροπολίτης Σάρδεων Μάξιμος, ἐπικαλούμενος μαρτυρία τοῦ Ἀλεξάνδρου Σμέμαν, γράφει ὅτι ἡ ἔννοια τοῦ «αὐτοκεφάλου» δέν ἀνήκει στήν «ὀντολογία» τῆς Ἐκκλησίας, ἀλλά στήν ἱστορική της «ὑπόσταση». Εἶναι ἀναγκαῖος καί ἀπαραίτητος αὐτός ὁ διαχωρισμός μεταξύ τῆς ὀντολογικῆς καί τῆς ἱεραρχικῆς τάξεως τῆς οἰκουμενικῆς Ἐκκλησίας, ὥστε νά ἀποφύγουμε τόσο τόν κίνδυνο τοῦ Παπισμοῦ, ὅσο καί τόν πειρασμό τοῦ Προτεσταντισμοῦ. Ἑπομένως οὔτε ἀρνούμαστε τήν ὀντολογική ἑνότητα τῆς Ἐκκλησίας, ὡς Σώματος τοῦ Χριστοῦ, οὔτε ὅμως ἀρνούμαστε καί τήν ἱεράρχηση μεταξύ τῶν τοπικῶν Ἐκκλησιῶν.

Ὁ Μητροπολίτης Σάρδεων Μάξιμος παρατηρεῖ: «Ἡ ἱστορία καί ἡ μακραίων παράδοσις τῆς Ἐκκλησίας ἐδημιούργησε καί κατωχύρωσε τήν πρᾶξιν τῆς “ἱεραρχίας τῆς τιμῆς”, ἡ δέ ἄρνησις αὐτῆς ἐν ὀνόματι τῆς κακῶς ἐννοουμένης “ἰσοτιμίας” εἶναι ἐσκεμμένη καί ὑποβολιμαία ἀντικατάστασις τῆς γνησίας καθολικότητος διά τινος “δημοκρατικῆς” ἰσότητος».

Ἀπό διάφορες μελέτες γνωρίζουμε ὅτι ὁ ὅρος «Αὐτοκέφαλο» ἐμφανίστηκε ἀρχικά συνδεδεμένος μέ τόν τίτλο τοῦ Ἀρχιεπισκόπου, ὁ ὁποῖος βέβαια Ἀρχιεπίσκοπος δέν εἶχε τότε τήν ἔννοια τοῦ ἀρχηγοῦ μιᾶς Τοπικῆς Ἐκκλησίας, ἀλλά ἦταν ὁ Ἐπίσκοπος ὁ ὁποῖος εἶχε ἐξάρτηση καί ἀναφορά (ἀπό, καί) στόν Πατριάρχη καί ὄχι στόν Μητροπολίτη τῆς Ἐπαρχίας. Ἔτσι, ὁ «αὐτοκέφαλος Ἀρχιεπίσκοπος» ἐξαρτόταν ἀπό τόν Πατριάρχη, ἀπό τόν ὁποῖο λάμβανε τήν χειροτονία καί βέβαια τόν μνημόνευε κατά τίς ἱερές Ἀκολουθίες.

Ἀπό τόν 9ο αἰώνα καί μετά, ὅπως σημειώνει ὁ Καθηγητής Ἰωάννης Ταρνανίδης, ἡ σημασία τοῦ αὐτοκεφάλου ἀναβαθμίστηκε, ὅταν, βεβαίως, ἡ ἐκκλησιαστική

ἀνεξαρτησία ἐτέθη μέσα στίς πολιτικές – ἐθνικιστικές ἐπιδιώξεις τῶν Σλαύων.

Ὅμως, καί στήν περίπτωση αὐτή τῆς ἀναβαθμίσεως τοῦ ὅρου καί τοῦ ρόλου τοῦ αὐτοκεφάλου Ἀρχιεπισκόπου, ὅπως συμβαίνει μέ τήν ἀνεξαρτησία τῆς Βουλγαρικῆς Ἐκκλησίας, τό Οἰκουμενικό Πατριαρχεῖο μποροῦσε ἀνά πᾶσα στιγμή νά ἐπεμβαίνη στά ἐσωτερικά της, νά διευρύνη τίς δικαιοδοσίες του στόν χῶρο τῆς ἐκκλησιαστικῆς διοίκησής της, νά χειροτονῆ τόν Ἀρχιεπίσκοπο καί αὐτό, βέβαια, συνδέεται μέ τήν ὑποχρέωση τοῦ Ἀρχιεπισκόπου νά μνημονεύη τόν Πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως. Γι᾽ αὐτό ὁ ὅρος «αὐτοκέφαλος Ἀρχιεπίσκοπος» στήν διάρκεια ὅλων τῶν αἰώνων δέν εἶχε τήν ἔννοια τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἀνεξαρτησίας, καθώς ἐπίσης δέν εἶχε τήν ἔννοια τῆς ἀπόλυτης ἀνεξαρτησίας.

Ὁ Καθηγητής Παναγιώτης Τρεμπέλας σέ ἄρθρο του μέ τίτλο «Οἱ ὅροι καί οἱ παράγοντες τῆς ἀνακηρύξεως τοῦ αὐτοκεφάλου» καί ὑπότιτλο «Τό αὐτοκέφαλον καί οἱ ἱεροί κανόνες» ἀναλύει διεξοδικῶς ἐπί τῇ βάσει τῶν ἱερῶν Κανόνων καί τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας τό πῶς λειτουργοῦσαν οἱ Αὐτοκέφαλες Ἐκκλησίες, καθώς ἐπίσης ἐξετάζει διεξοδικῶς τούς ὅρους καί τούς παράγοντες πού διαμορφώνουν μιά Ἐκκλησία σέ Αὐτοκέφαλη.

Δέν εἶναι δυνατόν νά ἀναφερθοῦν ὅλα τά ἐπιχειρήματα τοῦ ἀρθρογράφου, ἀλλά μόνον νά καταγραφοῦν μερικά ἀπό τά συμπεράσματά του.

Ὁ Παναγιώτης Τρεμπέλας κάνοντας λόγο γιά τούς ὅρους ἀνακηρύξεως τοῦ Αὐτοκεφάλου ὑποστηρίζει ὅτι σέ αὐτό δέν συνετέλεσαν ἡ ἀποστολικότητα τῆς ἕδρας, οὔτε ἡ πολιτική σημασία κάποιας πόλεως, ἄλλωστε ἡ φράση τοῦ Μ. Φωτίου «τά περί τῶν ἐνοριῶν δίκαια ταῖς πολιτικαῖς ἐπικρατείαις καί διοικήσεσι συμμεταβάλλεσθαι εἴωθε», «δέν ἀποτελεῖ ἀρχήν ἀπαράβατον καί ἀπαρεγκλίτως τηρηθεῖσαν, ὡς ἄλλως τε καί αὐτό τοῦτο τό “εἴωθε” συνυπονοεῖ». Ἡ θεμελιώδης ἀρχή καί ὁ οὐσιώδης ὅρος γιά τήν χειραφέτηση μιᾶς Ἐκκλησίας «δέον νά ἐξαρθῇ αἱ εὐκολίαι καί ἐγγυήσεις πρός ἀπρόσκοπτον καί τελεσφόρον λειτουργίαν τῆς συνοδικῆς ἐξουσίας, διά τῆς κανονικῆς καί τακτικῆς συγκροτήσεως συνόδων κατά τάς θεμελιώδεις διατάξεις, τάς ἐν τοῖς ΛΔ’ καί ΛΖ’ ἀποστολικοῖς κανόσιν ἐνωρίτατα ἀποθησαυρισθείσας, καί τῆς διατηρήσεως ἐν γένει τῆς ἐπαφῆς καί τῆς ἀμοιβαίας ἐπιτηρήσεως καί ἐπιβλέψεως καί κηδεμονίας τῶν ὑπό ἕνα Πρῶτον συνενουμένων ἐκκλησιῶν».

Ἑπομένως, ἡ Αὐτοκεφαλία τῶν Ἐκκλησιῶν ἔχει σχέση μέ τήν συνοδική διάρθρωση τῆς καθόλου Ἐκκλησίας καί τήν διατήρηση τῆς ἑνότητος τῶν Ἐκκλησιῶν ὑπό τήν ἐπίβλεψη καί κηδεμονία τοῦ «Πρώτου», πού εἶναι ὁ Πατριάρχης, στήν κορυφή τῆς ἐκκλησιαστικῆς πυραμίδος. Μέ κανέναν λόγο ἡ Αὐτοκεφαλία δέν μπορεῖ νά ἐξυπηρετήση ἀποσχιστικές ἐνέργειες καί τάσεις. Γι᾽ αὐτό ὁ Τρεμπέλας παρατηρεῖ:

«Τέλος δέν πρέπει κατ᾽ οὐδένα λόγον νά λησμονῆται, ὅτι ἡ τοιαύτη ἐπαφή τῶν ἐπισκόπων ὑπό τόν ἕνα Πρῶτον ἀπέβλεπεν εἰς τήν ἐνίσχυσιν τῆς ἐν Χριστῷ ἑνότητος. Προδήλως λοιπόν κατ᾽ οὐδένα λόγον ἐπιτρέπεται νά ἄγῃ εἰς τήν δημουργίαν εἴδους τινός καπετανάτων ἤ ἐκκλησιαστικῶν ἐπικρατειῶν ξένων πρός ἀλλήλας, ἀλλά μᾶλλον δέον νά ἀποβλέπῃ εἰς τήν εὐχερεστέραν ἐπικοινωνίαν πάντων τῶν ἀπανταχοῦ ἐπισκόπων διά τῶν κέντρων αὐτῶν ἤ τῶν Ἀρχιεπισκόπων. Ἐντεῦθεν καί πρωΐμως, ὡς εἴδομεν, ἐκδηλοῦται ἡ τάσις πρός διεύρυνσιν τῶν ὁρίων τῶν ἐκκλησιαστικῶν περιφερειῶν διά τῆς ὑπαγωγῆς τῶν διαφόρων Μητροπολιτῶν ἤ Πρώτων ὑπό τούς Ἐξάρχους ἤ Πατριάρχας, τῶν ὁποίων ἐν τέλει ὁ ἀριθμός περιορίζεται μόλις εἰς πέντε».

Ἀναλύοντας τούς παράγοντες πού συνετέλεσαν στό Αὐτοκέφαλο τῶν Ἐκκλησιῶν, τό ὁποῖο Αὐτοκέφαλο λειτουργοῦσε ὡς αὐτοδιοίκητο χωρίς ὅμως νά διακόπτεται ἡ σχέση τῆς Τοπικῆς Ἐκκλησίας μέ τόν Οἰκουμενικό Πατριάρχη, ὁ Καθηγητής Τρεμπέλας παρατηρεῖ ὅτι σημαντικό ρόλο γιά τήν Αὐτοκεφαλία διαδραμάτισε ἡ ἀρχή «τῆς αὐτοδιαθέσεως τῶν λαῶν» καί «λαμβάνεται ὑπ᾽ ὄψει σοβαρῶς ἡ δεδηλωμένη γνώμη τῶν πληρωμάτων», δηλαδή τῶν λαῶν. Τό ἴδιο ἰσχύει καί γιά τήν ἄρση τοῦ Αὐτοκεφάλου, ὅπως ἔγινε στήν περίπτωση τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Ἀχρίδος. Βεβαίως, καί στήν περίπτωση αὐτή «οἱ πόθοι τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ πληρώματος ἐγίνοντο ἀναντιρρήτως δεκτοί, μόνον ἐφ᾽ ὅσον δέν προσέκρουον πρός τά καλῶς ἐννοούμενα ἐκκλησιαστικά συμφέροντα. Ἐντεῦθεν παρουσιάζεται ἰσοστάσιος ἤ καί ὑπερκείμενος τοῦ λαϊκοῦ παράγοντος ὁ συνοδικός παράγων, ἄνευ τῆς συγκαταθέσεως τοῦ ὁποίου ἡ κίνησις τοῦ λαϊκοῦ ἤ τοῦ ἐκπροσωποῦντος αὐτόν κυβερνητικοῦ παράγοντος μόνον πραξικοπήματα, εἰς αὐτά τά ὅρια τοῦ σχίσματος ἐγγίζοντα ἤ καί εἰσβάλλοντα, δύναται νά δημιουργήσῃ. Ὁ συνοδικός παράγων διά τοῦτο παρουσιάζεται ἀνέκαθεν καθορίζων, κανονίζων καί ἐπεγκρίνων τάς κινήσεις τοῦ λαϊκοῦ παράγοντος».

Ἐκεῖνο πού ὑποστηρίζεται ἀκόμη εἶναι ἡ διαδικασία χορηγήσεως τοῦ Αὐτοκεφάλου.

Πρῶτος συνοδικός ἁρμόδιος νά ἀποφανθῆ γιά τήν αἴτηση χειραφετήσεως μιᾶς Ἐκκλησίας εἶναι ἡ Σύνοδος ἡ περί τόν «Πρῶτον» ἀπό ὅπου ἐξαρτῶνται οἱ χειραφετούμενες ἐπαρχίες καί ὕστερα «ὁ τελικῶς καί ὁριστικῶς περί τοῦ αὐτοκεφάλου ἤ αὐτονόμου ἀποφαινόμενος εἶνε ἡ γενικωτέρα σύνοδος, ἐν ᾗ πᾶσαι

ἀντιπροσωπεύονται αἱ ἐκκλησίαι, καί δή ἡ Οἰκουμενικὴ Σύνοδος». Μεταξύ δέ αὐτῶν τῶν δύο παραγόντων ἐξετάζεται ἡ ὡριμότητα τῶν Ἐκκλησιῶν, ὁπότε εἶναι δυνατόν νά ἀρθῆ ἡ Αὐτοκεφαλία.

Βεβαίως, ὁ Τρεμπέλας ὑποστηρίζει ὅτι ἡ προσωρινή χειραφέτηση ἔχει τήν ἔννοια ὅτι πρέπει νά ἐξετάζεται ἡ ὡριμότητα τῆς Ἐκκλησίας. Γράφει:

«Προκειμένου νά δίδεται καιρός καί εἰς τήν χειραφετουμένην ἐκκλησίαν νά ἀποδείξῃ ἐν τοῖς πράγμασι τήν ὡριμότητα αὐτῆς, καί εἰς τάς λοιπάς αὐτοκεφάλους ν᾽ ἀποφαίνωνται ἐν πλήρει γνώσει καί ἐκτιμήσει τῶν περιστάσεων περί τοῦ ἄν ἐνδείκνυται Ἐκκλησία τις νά κηρυχθῆ αὐτοκέφαλος, αἱ ζητοῦσαι τήν χειραφέτησιν ἐκκλησίαι δέον τό κατ᾽ ἀρχάς ν᾽ αὐτονομῶνται μόνον ὑπό τοῦ ἐξ οὗ ἐξηρτῶντο ἐκκλησιαστικοῦ κέντρου ἐπιφυλασσομένου τοῦ δικαιώματος πρός ἀνακήρυξιν εἰς αὐτοκέφαλον εἰς πάσας ὁμοῦ τάς αὐτοκεφάλους. Ἡ κυρίαρχος Ἐκκλησία μόνον τήν ἀπέναντι αὐτῆς θέσιν τῆς νέας ἐκκλησίας δύναται νά κανονίσῃ, οὐχί ὅμως καί τήν θέσιν αὐτῆς μεταξύ τῶν λοιπῶν. Ταύτην καθορίζουσιν εἰς τήν νέαν ἐκκλησίαν πᾶσαι αἱ ἄλλαι ἐν συνόδῳ ὡς ἐμφαίνεται ἐκ τοῦ 17 κανόνος τῆς ἐν Καρθαγένῃ».

Ἡ ἄποψη ὅτι ἡ προσωρινή ἀναγνώριση τῆς Αὐτοκεφαλίας πρέπει νά γίνεται ἀπό τήν Ἐκκλησία ἀπό τήν ὁποία ἀποσπᾶται εἶναι μιά προσωπική ἄποψη τοῦ ἀρθρογράφου, ἀλλά ἐκεῖνο πού ἐπικράτησε εἶναι ὅτι ἡ πρώτη ἀνακήρυξη μιᾶς Ἐκκλησίας ὡς Αὐτοκεφάλου γίνεται ἀπό τό Οἰκουμενικό Πατριαρχεῖο καί ἡ τελική ἀναγνώριση ἀπό τήν Οἰκουμενική Σύνοδο. Αὐτήν τήν τιμή καί ἀξία ἔχει τό Οἰκουμενικό Πατριαρχεῖο, τό ὁποῖο ὄχι μόνον προεδρεύει σέ Πανορθοδόξους Συνόδους, ἀλλά ἀναλαμβάνει καί οὐσιαστικές πρωτοβουλίες γιά τήν ἑνότητα τῆς Ἐκκλησίας.

Γίνεται σαφές ὅτι ἡ Αὐτοκεφαλία δέν δίνεται γιά τήν ἀνεξαρτησία μιᾶς Ἐκκλησίας, ἀλλά γιά τήν διατήρηση τῆς ἑνότητος ὅλων τῶν Τοπικῶν Ἐκκλησιῶν ὑπό τήν ἐποπτεία τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου. Ἄλλωστε, παρά τήν αὐτοδιοίκηση μερικῶν Ἐκκλησιῶν, δέν ὑπάρχει διάσπαση τῆς Ἐκκλησίας αὐτῆς ἀπό τόν Οἰκουμενικό Πατριάρχη. Εἰδικῶς ἀναφέρονται ἀπό τά Πρακτικά τῆς Δ’ Οἰκουμενικῆς Συνόδου ὅτι οἱ Ἐπίσκοποι ἀπό τήν διοίκηση τῆς Ἀσιανῆς καί Ποντικῆς δήλωσαν τήν ἐξάρτησή τους ἀπό τόν Οἰκουμενικό Πατριάρχη. Γιά παράδειγμα ὁ Ἐπίσκοπος Μύρων Ρωμανός εἶπε: «οὐκ ἠναγκάσθην ἐγώ· ἡδέως ἔχω ὑπό τόν θρόνον Κωνσταντινουπόλεως εἶναι, ἐπεί καί αὐτός μέ ἐτίμησε καί αὐτός μέ ἐχειροτόνησε». Αὐτό σημαίνει ὅτι ὑπῆρχε ἀλληλεξάρτηση τῶν αὐτοδιοικήσεων μέ τόν Οἰκουμενικό Πατριάρχη.

Τό συμπέρασμα τῶν ἀναλύσεων αὐτῶν εἶναι ὅτι ἡ αὐτοδιοίκηση – Αὐτοκεφαλία

δίνεται κυρίως καί πρό παντός γιά τήν ἑνότητα τῶν Ἐκκλησιῶν καί ὄχι γιά λειτουργία «καπετανάτων», ὅτι οἱ παράγοντες παραχωρήσεως τῶν Αὐτοκεφαλιῶν εἶναι κατά πρῶτον ἡ Σύνοδος περί τόν «Πρῶτον», κυρίως τό Οἰκουμενικό Πατριαρχεῖο καί στήν συνέχεια ἡ Οἰκουμενική Σύνοδος, ἀφοῦ ἐν τῷ μεταξύ κρίνει τήν ὡριμότητα τῆς Αὐτοκεφάλου Ἐκκλησίας. Ὑπάρχει δέ περίπτωση νά αἴρεται τό Αὐτοκέφαλο μέχρι τῆς ἀναγνωρίσεώς του ἀπό Οἰκουμενική Σύνοδο. Σημειώνει ὁ Παναγιώτης Τρεμπέλας:

«Διά τῆς τοιαύτης δέ τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων ἀποφάνσεως τό αὐτοκέφαλον, ὑπέρ οὗ αὗται ἀπεφαίνοντο, κατησφαλίζετο ἑδραίως ὡς ἐμφαίνεται ἐκ τοῦ ὅτι αὐτοκέφαλοι ἐκκλησίαι μή τυχοῦσαι τῆς τοιαύτης ἐπικυρώσεως καί κατασφαλίσεως κατηργήθησαν σύν τῷ χρόνῳ καί κατελύθησαν (Καρθαγένης, Λουγδούνων, Μεδιολάνων, Πρώτης Ἰουστιανῆς, Ἀχριδῶν, Τυρνόβου, Ἰπεκίου κλπ), ἐνῷ τοὐναντίον αὐτοκέφαλοι τυχοῦσαι τῆς ἀναγνωρίσεως ταύτης, καίπερ εἰς δεινάς ἐμπεσοῦσαι περιστάσεις ἤ καί παρακμάσασαι, παρέμειναν καί κατ᾽ ὀλίγον ἀνέζησαν (ὁ ἐκπατρισμός τῶν Κυπρίων καί ἡ κατά τό ΛΘ’ κανόνα τῆς Πενθέκτης ὑπαγωγή τοῦ Κυζίκου καί τῆς Ἑλληνοσποντίων ἐπαρχίας εἰς τόν πρόεδρον τῆς Κυπρίων νήσου· πατριαρχεῖα Ἀντιοχείας, Ἀλεξανδρείας, Ἱεροσολύμων».

3. Ὁ θεσμός τῆς «Πενταρχίας»

Μέσα ἀπό αὐτήν τήν ἀνάπτυξη, πρέπει νά ἑρμηνευθοῦν οἱ Τοπικές καί Οἰκουμενικές Σύνοδοι καί οἱ ἱεροί Κανόνες πού θέσπισαν γιά τήν διατήρηση τῆς ἑνότητος τῆς ἐκκλησιαστικῆς ζωῆς. Ἡ πολυπρόσωπη ἐκκλησιαστική ζωή καί ἡ πολυποίκιλη ὀργάνωση, ἀπαιτοῦσαν μιά ἰδιαίτερη διαρθρωμένη ἐκκλησιαστική ἱεραρχία, πού νά πειθαρχῆ καί νά ὑπακούη σέ ἰδιαίτερους κανόνες. Στήν πραγματικότητα τό Ἅγιον Πνεῦμα ἦταν ἐκεῖνο πού διατηροῦσε διά τῶν κανόνων τήν ἑνότητα τῆς Ἐκκλησίας.

Ἔτσι, ἀναπτύχθηκε ὁ θεσμός τῶν Πρεσβυγενῶν Πατριαρχείων, τῆς λεγομένης Πενταρχίας, καί τῆς αὐτοκεφάλου Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου. Θά δοῦμε λίγο αὐτήν τήν ἐξέλιξη, γιά νά ἑρμηνεύσουμε καί μιά λεπτή πτυχή πού συνδέεται μέ τό Αὐτοκέφαλο τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος.

Ὁ ἀείμνηστος Καθηγητής Ἰωάννης Καρμίρης καί ὁ ἀείμνηστος Νικόδημος Μίλας ἀναφέρονται διεξοδικῶς στό θέμα τῆς δημιουργίας τῶν Αὐτοκεφάλων Ἐκκλησιῶν τῶν ἀρχαιοτέρων χρόνων καί στό θέμα τῆς λεγομένης Πενταρχίας.

Ὁ στ’ Κανόνας τῆς Α’ Οἰκουμενικῆς Συνόδου ὁρίζει τόν Ἐπίσκοπο Ἀλεξανδρείας νά εἶναι «Πρῶτος» τῶν Ἐπισκόπων στήν Αἴγυπτο, τήν Λιβύη καί τήν Πεντάπολη. Καί αὐτό θά γίνη, ὅπως ἀκριβῶς συνηθίζεται μέ τόν Ἐπίσκοπο Ρώμης. Τόν Ἐπίσκοπο

Ἀντιοχείας ὁρίζει νά προΐσταται ὅλων τῶν ὑποκειμένων σέ αὐτόν ἐπαρχιῶν, ἤτοι Συρίας καί Κοίλης Συρίας, καί Κιλικίας καί Μεσοποταμίας, καί νά ἔχη τά πρεσβεῖα στίς Ἐκκλησίες. Μέ τόν ζ’ Κανόνα τῆς Α’ Οἰκουμενικῆς Συνόδου, ὁ Ἐπίσκοπος τῆς πόλεως Αἰλία, ὅπως ἐκαλεῖτο τότε ἡ πόλη τῶν Ἱεροσολύμων, ὀνομάζεται καί ἐκεῖνος Πατριάρχης, κατά τήν ἑρμηνεία τοῦ Ἀριστηνοῦ.

Μέ τόν β’ καί γ’ κανόνα τῆς Β’ Οἰκουμενικῆς Συνόδου, συγκροτεῖται καί ἡ διαίρεση τῶν Ἐκκλησιῶν τῆς Ἀνατολῆς, μέ βάση τήν διαίρεση τοῦ Κράτους ἀπό τόν Μέγα Κωνσταντίνο. Μέ τόν γ’ Κανόνα τῆς Β’ Οἰκουμενικῆς Συνόδου, καθορίζονται τά πρεσβεῖα τιμῆς τοῦ Θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως. «Τόν μέν τοι Κωνσταντινουπόλεως ἐπίσκοπον ἔχειν τά πρεσβεῖα τῆς τιμῆς μετά τόν τῆς Ρώμης ἐπίσκοπον, διά τό εἶναι αὐτήν νέαν Ρώμην».

Μέ τόν η’ Κανόνα τῆς Γ’ Οἰκουμενικῆς Συνόδου ἐπικυρώνεται μαζί μέ τίς προηγούμενες ἐκκλησιαστικές περιφέρειες καί τό Αὐτοκέφαλο τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου. «...ἔξουσι τό ἀνεπηρέαστον καί ἀβίαστον οἱ τῶν ἁγίων ἐκκλησιῶν, τῶν κατά τήν Κύπρον, προεστῶτες, κατά τούς κανόνας τῶν ὁσίων Πατέρων, καί τήν ἀρχαίαν συνήθειαν, δι᾽ ἑαυτῶν τάς χειροτονίας τῶν εὐλαβεστάτων ἐπισκόπων ποιούμενοι· τό δέ αὐτό καί ἐπί τῶν ἄλλων διοικήσεων, καί τῶν ἁπανταχοῦ ἐπαρχιῶν παραφυλαχθήσεται».

Μέ τόν κη’ Κανόνα τῆς Δ’ Οἰκουμενικῆς Συνόδου, οἱ ἅγιοι Πατέρες καθόρισαν τά ἴσα πρεσβεῖα τιμῆς στόν θρόνο τῆς Νέας Ρώμης, μέ τό ἑξῆς σκεπτικό: «Καί τῷ αὐτῷ σκοπῷ κινούμενοι οἱ ἑκατόν πεντήκοντα θεοφιλέστατοι ἐπίσκοποι, τά ἴσα πρεσβεῖα ἀπένειμαν τῷ τῆς νέας ῾Ρώμης ἁγιωτάτῳ θρόνῳ, εὐλόγως κρίναντες, τήν βασιλείᾳ καί συγκλήτῳ τιμηθεῖσαν πόλιν, καί τῶν ἴσων ἀπολαύουσαν πρεσβείων τῇ πρεσβυτέρᾳ βασιλίδι ῾Ρώμῃ, καί ἐν τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς ὡς ἐκείνην μεγαλύνεσθαι πράγμασι, δευτέραν μετ᾽ ἐκείνην ὑπάρχουσαν».

Τέλος, ἡ Πενθέκτη Οἰκουμενική Σύνοδος βεβαίωσε τήν διαίρεση τῶν ἐκκλησιαστικῶν περιφερειῶν, ἀλλά καί καθόρισε τήν ἱεραρχική τάξη καί τά πρεσβεῖα τῶν θρόνων μέ τόν λστ’ Κανόνα της. «Ἀνανεούμενοι τά παρά τῶν ἑκατόν πεντήκοντα ἁγίων Πατέρων, τῶν ἐν τῇ θεοφυλάκτῳ ταύτῃ καί βασιλίδι πόλει συνελθόντων, καί τῶν ἑξακοσίων τριάκοντα, τῶν ἐν Χαλκηδόνι συναθροισθέντων νομοθετηθέντα, ὁρίζομεν, ὥστε τόν Κωνσταντινουπόλεως θρόνον τῶν ἴσων ἀπολαύειν πρεσβείων τοῦ τῆς πρεσβυτέρας ῾Ρώμης θρόνου, καί ἐν τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς, ὡς ἐκεῖνον, μεγαλύνεσθαι πράγμασι, δεύτερον μετ᾽ ἐκεῖνον ὑπάρχοντα, μεθ᾽ ὅν ὁ τῆς Ἀλεξανδρέων μεγαλοπόλεως ἀριθμείτω θρόνος, εἶτα ὁ Ἀντιοχείας, καί μετά τοῦτον ὁ τῆς Ἱεροσολυμιτῶν πόλεως».

Μέ τούς ἀναφερθέντες Κανόνες τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων, καί ἰδιαιτέρως μέ τόν

Κανόνα τῆς ἐν Τρούλλῳ Πενθέκτης Οἰκουμενικῆς Συνόδου, ρυθμίσθηκαν τελεσιδίκως καί ἀμετακλήτως τά λεγόμενα Πρεσβυγενῆ Πατριαρχεῖα καί τό Αὐτοκέφαλο τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου.

Μέσα στήν ἐκκλησιαστική παράδοση ὑπάρχει πλούσια ἀναφορά στήν ὕπαρξη τῆς Πενταρχίας, πού συγκροτεῖ τήν ἑνότητα τῆς Ἐκκλησίας. Ὁ ἅγιος Θεόδωρος Στουδίτης θεωροῦσε ὅτι ὅλοι οἱ Πατριάρχες ἀποτελοῦσαν «τό πεντακόρυφον Κράτος τῆς Ἐκκλησίας» ἤ τό «πεντακόρυφον σῶμα τῆς Ἐκκλησίας» ἤ τό «πεντακόρυφον ἐκκλησιαστικόν σῶμα». Καί ὁ Θεόδωρος Βαλσαμών παραλληλίζει τήν ὕπαρξη τῆς Πενταρχίας μέ τίς πέντε αἰσθήσεις στό σῶμα τοῦ Χριστοῦ. Δηλαδή, οἱ πέντε Πατριάρχες «ὡς αἰσθήσεις πέντε μιᾶς κεφαλῆς ἀριθμούμεναι καί μή μεριζόμεναι, παρά τῷ χριστωνύμῳ λαῷ λογιζόμενοι ἰσοτιμίαν ἐν ἅπασιν ἔχουσι, καί κάραι τῶν κατά πᾶσαν τήν οἰκουμένην ἁγίων Ἐκκλησιῶν τοῦ Θεοῦ δικαίως καλούμενοι, διαφοράν ἀνθρωπίνην οὐ πάσχουσιν».

Μέ τήν ὅλη αὐτή ἐκκλησιαστική διάρθρωση ἐπιβαλλόταν μιά τάξη στήν Ἐκκλησία σύμφωνα μέ τό συνοδικό πολίτευμά της. Κάθε ἐκκλησιαστική διοίκηση εἶχε αὐτονομία, περιοριζόταν στά δικά της ὅρια καί μποροῦσε νά διοικῆ τίς Ἐκκλησίες σύμφωνα μέ τήν ἴδια πίστη καί ἀποκαλυπτική ἀλήθεια. Μάλιστα κατά τόν η’ Κανόνα τῆς Γ’ Οἰκουμενικῆς Συνόδου, ὁρίζεται «σώζεσθαι ἑκάστῃ ἐπαρχίᾳ καθαρά καί ἀβίαστα τά αὐτῇ προσόντα δίκαια ἐξ ἀρχῆς καί ἄνωθεν, κατά τό πάλαι κρατῆσαν ἔθος, ἄδειαν ἔχοντος ἑκάστου μητροπολίτου τά ἴσα τῶν πεπραγμένων πρός τό οἰκεῖον ἀσφαλές ἐκλάβειν». Καί στόν β’ Κανόνα τῆς Β’ Οἰκουμενικῆς Συνόδου, μέ τόν ὁποῖο καθορίζονται τά πρεσβεῖα τῶν θρόνων, λέγεται: «Φυλαττομένου δέ τοῦ προγεγραμμένου περί τῶν διοικήσεων κανόνος, εὔδηλον ὡς τά καθ᾽ ἑκάστην ἐπαρχίαν ἡ τῆς ἐπαρχίας σύνοδος διοικήσει, κατά τά ἐν Νικαίᾳ ὡρισμένα».

Ὁ Καθηγητής Βλάσιος Φειδᾶς σέ δύο ἐξαίρετες μελέτες του, μέ τίτλο «Ὁ θεσμός τῆς πενταρχίας τῶν Πατριαρχῶν» (1ος καί 2ος τόμος), ἀναφέρεται διεξοδικά στό πῶς διαμορφώθηκαν οἱ Τοπικές Ἐκκλησίες, τό Μητροπολιτικό σύστημα καί στήν συνέχεια τό ὑπερμητροπολιτικό σύστημα διοικήσεως, ἡ ὑπερεξαρχική αὐθεντία μέ κατάληξη τό Πατριαρχικό σύστημα καί βεβαίως τήν ἀνάπτυξη τοῦ θεσμοῦ τῆς Πενταρχίας.

Ὅπως ἀναλύει, στούς πρώτους αἰῶνες τῆς ἐκκλησιαστικῆς ζωῆς ἀπονέμονταν «πρεσβεῖα τιμῆς» σέ μιά ἐκκλησία, τά ὁποῖα πρεσβεῖα εἶχαν ἄμεση ἀναφορά στήν ἑνότητα τῆς Ἐκκλησίας «ἐν τῇ ἀποστολικῇ Ὀρθοδοξίᾳ, τῇ θείᾳ Εὐχαριστίᾳ καί τῇ ἀγάπῃ» καί ἦταν ἀπαλλαγμένη ἀπό κάθε ἔννοια διοικητικῆς δικαιοδοσίας. Τά «πρεσβεῖα τιμῆς» συνδέονταν μέ τήν μαρτυρία τῆς πίστεως τῆς Μητρός Ἐκκλησίας, τήν ἀποστολικότητα τῶν Θρόνων, τήν πολιτική σπουδαιότητα τῶν

πόλεων, τήν ἱεραποστολική δραστηριότητα καί τό ἐκκλησιαστικό κύρος.

Ἡ Α’ Οἰκουμενική Σύνοδος μέ τίς ἀποφάσεις της, κατέστησε τά «πρεσβεῖα τιμῆς» σέ «μητροπολιτικά» καί ἔτσι δημιουργήθηκε τό Μητροπολιτικό σύστημα, μέ κέντρο τήν πρωτεύουσα τῶν πολιτικῶν ἐπαρχιῶν. Σημαντικό ρόλο διαδραμάτισε καί ἡ ἀντιμετώπιση τῆς αἵρεσης τοῦ Ἀρείου, ὅσον ἀφορᾶ τήν Ἐκκλησία τῆς Αἰγύπτου καί ἔδωσε ἁρμοδιότητες στόν Θρόνο τῆς Ἀλεξανδρείας, ὁ ὁποῖος καθίστατο κέντρο ἑνότητος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Αἰγύπτου στήν Ὀρθόδοξη πίστη. Ἔτσι ἡ Α’ Οἰκουμενική Σύνοδος εἰσήγαγε τό Μητροπολιτικό σύστημα στήν ἐκκλησιαστική διοίκηση, τό ὁποῖο καθιστοῦσε μιά ἐπαρχία «οἱονεί αὐτόνομον διοικητικήν μονάδα».

Βεβαίως, ἡ εἰσαγωγή τοῦ Μητροπολιτικοῦ συστήματος εἶχε καί τίς ἀρνητικές ἐπιπτώσεις, διότι «οἱ ἀρειανόφρονες ἐπίσκοποι ἐπωφελούμενοι ἐκ τῆς διά τοῦ μητροπολιτικοῦ συστήματος υἱοθετηθείσης διοικητικῆς αὐτονομίας ἑκάστης ἐπαρχίας, ἐπέτυχον νά ἐπικρατήσουν ταχέως ἐν τῇ Ἀνατολῇ καί νά ἐκτοπίσουν τούς Ὀρθοδόξους καί ἐξ αὐτῶν εἰσέτι τῶν ἐπισημοτάτων θρόνων».

Αὐτό ἀκριβῶς τό πρόβλημα, ἡ τάση δηλαδή τῶν ἀρειανοφρόνων ἐπισκόπων νά καταλάβουν τούς ἐπισημοτάτους θρόνους τῆς Ἀνατολῆς, δημιούργησε ἄλλο πρόβλημα τό ποιός θά κρίνη «τούς ἐπισκόπους τῶν ἐπισημοτάτων θρόνων». Μέ τήν πάροδο τοῦ χρόνου οἱ τάσεις «πολυαρχίας ἤ πλεισταρχίας καί μοναρχίας τῶν ἐπισκόπων ὡδήγουν εἰς ἀναρχίαν, ἐκδηλουμένην κυρίως ἐν ταῖς συνόδοις».

Τό γεγονός αὐτό ὁδήγησε τούς Πατέρες τῆς Β’ Οἰκουμενικῆς Συνόδου νά υἱοθετήσουν τά λεγόμενα «ὑπερμητροπολιτικά πρεσβεῖα» καί «ὥρισαν ὡς ἀνωτάτην διοικητικήν ἀρχήν τήν Μείζονα Σύνοδον τῆς διοικήσεως», ὡς σώματος. Ἔτσι, «αἱ ἀποφάσεις τῆς Β’ Οἰκουμενικῆς Συνόδου προητοίμασαν τό ἔδαφος διά τήν διαμόρφωσιν τῆς πατριαρχικῆς ὀργανώσεως τῆς ἐκκλησιαστικῆς διοικήσεως».

Ἑπομένως, στίς μελέτες τοῦ Καθηγητοῦ Βλασίου Φειδᾶ ἀποδεικνύεται ὅτι στήν μεταποστολική Ἐκκλησία, ἡ ἐκκλησιαστική διοίκηση στηριζόταν στό Συνοδικό σύστημα σχέσεως μεταξύ πρεσβείων τιμῆς τῶν Μητέρων Ἐκκλησιῶν καί τοῦ δικαίου τῶν χειροτονιῶν. Μέ τήν Α’ Οἰκουμενική Σύνοδο καθιερώθηκε τό Μητροπολιτικό σύστημα διοικήσεως. Ἀμέσως μετά ὅμως διαπιστώθηκε ἡ ἔλλειψη ὑπερμητροπολιτικῆς αὐθεντίας καί ὡς πρός τήν κρίση καί ὡς πρός τήν χειροτονία τῶν Ἐπισκόπων, γι᾽ αὐτόν ἀκριβῶς τόν λόγο ἀπό τήν Β’ Οἰκουμενική Σύνοδο μέχρι τήν Δ’ Οἰκουμενική Σύνοδο διεξήχθη ἀγώνας γιά τήν ὑπαγωγή τῆς μητροπολιτικῆς πολυαρχίας στήν ὑπερμητροπολιτική αὐθεντία τῶν Θρόνων Ρώμης, Κωνσταντινουπόλεως, Ἀλεξανδρείας, Ἀντιοχείας καί Ἱεροσολύμων. Ἔτσι, οἱ θρόνοι τῶν Ἐκκλησιῶν αὐτῶν ἀπέκτησαν ἁρμοδιότητα στό δίκαιο τῶν κρίσεων τῶν

Ἐπισκόπων καί στό δίκαιο τῶν χειροτονιῶν αὐτῶν, στά ὅρια τῆς δικαιοδοσίας τους.

Πρό τῆς Δ’ Οἰκουμενικῆς Συνόδου εἶχε διαμορφωθῆ ὁ θεσμός τῆς Πενταρχίας «διά τῆς κανονικῆς τάξεως πρός σύνδεσιν τῶν οἰκουμενικῶν κανονικῶν πρεσβείων τιμῆς (προ-τίμησις μαρτυρίας θρόνου τινός ἐν ζητήματι πίστεως) μετά τοῦ δικαίου τῶν χειροτονιῶν καί κρίσεως ἐπισκόπων» καί λειτουργοῦσε ὡς ὑπερεξαρχική αὐθεντία, ἀλλά μετά τίς ἀποφάσεις τῆς Δ’ Οἰκουμενικῆς Συνόδου ὁ θεσμός τῆς Πενταρχίας λειτούργησε ὡς ὑπερμητρο-πολιτικό σύστημα πού βασιζόταν στήν σύνδεση τῶν ἐξαιρετικῶν πρεσβείων τιμῆς μέ τό ὑπερμητροπολιτικό δίκαιο τῶν χειροτονιῶν.

Αὐτό σημαίνει ὅτι, ὅπως στό Μητροπολιτικό σύστημα ἡ αὐθεντία τοῦ Μητροπολίτου συνδέθηκε μέ τήν ἐπαρχιακή Σύνοδο, ἔτσι καί στό ὑπερμητροπολιτικό σύστημα ἡ αὐθεντία τῶν ἐπισημοτάτων θρόνων Ρώμης, Κωνσταντινουπόλεως, Ἀλεξανδρείας, Ἀντιοχείας καί Ἱεροσολύμων συνδέθηκε μέ τίς ὑπ᾽ αὐτούς Πατριαρχικές Συνόδους, πού συγκροτοῦνταν ἀπό Μητροπολίτες καί Ἐπισκόπους κάθε ἐκκλησιαστικῆς περιφέρειας. Ἔτσι, ἡ μητροπολιτική ἐπαρχιακή σύνοδος ἐξέλεγε τούς Ἐπισκόπους καί τόν οἰκεῖο Μητροπολίτη, ἀλλά ὁ ἐκλεγείς Μητροπολίτης χειροτονοῦνταν ἀπό τόν οἰκεῖο Ἀρχιεπίσκοπο- Πατριάρχη ἤ τόν ἀντιπρόσωπό του.

Ἔκτοτε παρέμεινε ὁ θεσμός τῆς Πενταρχίας μέχρι τῆς ἀπομακρύνσεως τῆς Παλαιᾶς Ρώμης ἀπό τήν Καθολική Ἐκκλησία. Κάθε δέ προσπάθεια αὐξήσεως ἤ μειώσεως τοῦ ἀριθμοῦ τῶν πέντε πατριαρχικῶν θρόνων ἦταν καταδικασμένη σέ ἀποτυχία. Ἀκόμη καί ἡ Ἐκκλησία τῆς Κύπρου, καίτοι διέθετε διοικητική αὐτονομία δέν μπόρεσε νά διεκδικήση πατριαρχικό δίκαιο, δηλαδή ἡ αὐτονομία της θεωρήθηκε «ὡς ἁπλοῦν διοικητικόν προνόμιον ἐν τῷ δικαίῳ τῶν χειροτονιῶν καί κρίσεων ἐπισκόπων, ἀσκούμενον ὑπό τήν ἔμμεσον ἐποπτείαν τῶν πατριαρχικῶν θρόνων τῆς Ἀνατολῆς καί δή καί τοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως».

Βέβαια, ἐδῶ δέν εἶναι δυνατόν νά γίνουν εὐρύτερες ἀναλύσεις γιά τόν θεσμό τῆς Πενταρχίας, ἀλλά ὁ ἀναγνώστης μπορεῖ, ἄν ἔχη μεγαλύτερες ἀναζητήσεις, νά ἀνατρέξη στά δύο μνημονευθέντα ἐπιστημονικά συγγράμματα τοῦ Βλασίου Φειδᾶ γιά νά ἐνημερωθῆ πληρέστερα γιά τά θέματα αὐτά.

Μόνον θά πρέπη νά τονισθῆ ὅτι ἡ Ἐκκλησία καθοδηγούμενη ἀπό τό Ἅγιον Πνεῦμα, τό ὁποῖο φώτισε τούς θεούμενους Πατέρες, συγκροτήθηκε μέ τήν πάροδο τοῦ χρόνου σ᾽ ἕνα σύστημα ἀλληλεξαρτήσεως καί ὄχι ἀνεξαρτητο-ποιήσεως γιά νά ἐξυπηρετῆται ἡ ἑνότητά της ὡς Σώματος τοῦ Χριστοῦ καί ἡ σωτηρία τῶν Χριστιανῶν. Ἡ συγκρότηση αὐτή ἀποτελέσθηκε πρωταρχικά ἀπό τήν διάρθρωση

τῶν Ἐκκλησιῶν σέ μητέρες καί θυγατέρες καί ἀπό τήν σημαντικότητα τῶν Θρόνων στήν διατήρηση τῆς Ὀρθοδόξου πίστεως καί παραδόσεως. Ὡστόσο συνετέλεσε καί ἡ διοικητική διάρθρωση τοῦ Ρωμαϊκοῦ Κράτους.

Πράγματι ἡ Ρωμαϊκή Αὐτοκρατορία ἦταν διηρημένη σέ Ὑπαρχίες, Διοικήσεις καί Ἐπαρχίες. Οἱ Ὑπαρχίες ἦταν μεγάλες διοικητικές περιφέρειες, οἱ ὁποῖες διαιροῦνταν σέ ἄλλα ἐπιμέρους τμήματα, πού ὀνομάζονταν Διοικήσεις καί, βέβαια, κάθε Διοίκηση ἀποτελοῦνταν ἀπό Ἐπαρχίες. Κατά καιρούς ὑπῆρχαν μερικές ἀλλαγές στίς ὁριοθετήσεις τῶν περιφερειῶν αὐτῶν. Ἔτσι ἔχουμε τήν διαίρεση τοῦ Ρωμαϊκοῦ Κράτους στίς ἀρχές τοῦ Δ’ αἰῶνος μετά τίς διοικητικές μεταρρυθμίσεις τοῦ Διοκλητιανοῦ, τήν διαίρεση τοῦ Ρωμαϊκοῦ Κράτους μετά τόν θάνατο τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου καί τήν διοικητική διαίρεση τοῦ Ρωμαϊκοῦ Κράτους μετά τόν θάνατο τοῦ Μεγάλου Θεοδοσίου.

Κατά τήν διοικητική διαίρεση τοῦ Ρωμαϊκοῦ Κράτους, μετά τόν θάνατο τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου, ὑπῆρχαν τρεῖς Ὑπαρχίες, ἤτοι ἡ Ὑπαρχία τῶν Γαλλίων, ἡ Ὑπαρχία Ἰταλίας, Ἀφρικῆς, Ἰλλυρικοῦ καί ἡ Ὑπαρχία Ἀνατολῆς.

Ἡ Ἐκκλησία προσέλαβε τήν διοικητική διάρθρωση τοῦ Ρωμαϊκοῦ Κράτους, ὁπότε ὁ Ἐπίσκοπος τῆς Πρωτευούσης τῆς Διοικήσεως ὀνομάστηκε Ἔξαρχος Διοικήσεως καί ὁ Ἐπίσκοπος τῆς Πρωτευούσης τῆς Ἐπαρχίας ὀνομάστηκε Μητροπολίτης. Φυσικά, κάθε ἐπαρχία ἦταν χωρισμένη στίς ἐπί μέρους Ἐνορίες. Μέσα ἀπό αὐτήν τήν ἀνάλυση μποροῦμε νά ἀντιληφθοῦμε τίς Ἐπαρχιακές Συνόδους, μέ «Πρῶτο» τόν Μητροπολίτη καί τίς Διοικήσεις μέ «Πρῶτο» τόν Ἔξαρχο τῆς Διοικήσεως.

Ἡ ἀνάλυση πού προηγήθηκε ἔδειξε ὅτι τά Πρεσβυγενῆ Ὀρθόδοξα Πατριαρχεῖα Παλαιᾶς Ρώμης, Νέας Ρώμης – Κωνσταντινουπόλεως, Ἀλεξανδρείας, Ἀντιοχείας καί Ἱεροσολύμων, καθώς καί ἡ Αὐτοκέφαλος Ἐκκλησία τῆς Κύπρου, ἦταν ἐξέλιξη τῶν Μητροπολιτικῶν συστημάτων καί ἀναγνωρίσθηκαν ἀπό Οἰκουμενικές Συνόδους, μέ τήν προϋπόθεση νά διοικοῦνται βάσει τῶν ἱερῶν Κανόνων τῶν Τοπικῶν καί Οἰκουμενικῶν Συνόδων. Συνεπῶς, στήν περίπτωσή τους ἔχουν ἐφαρμογή οἱ Κανόνες, τόσο ὁ λδ’ Ἀποστολικός Κανόνας, ὅσο καί τά ὅσα ἀναφέρονται γιά τόν «Πρῶτο», ὁ ὁποῖος εἶναι ἡ Κεφαλή τῶν Μητροπολιτῶν, καί οἱ Μητροπολίτες ἀποτελοῦν τήν Σύνοδο περί τόν «Πρῶτο». Ὁπότε, τό σύστημα διοικήσεως εἶναι ἐπισκοποσυνοδικό.

Τόν 11ο αἰώνα (1099 μ.Χ.) ὕστερα ἀπό διάφορες διεργασίες, ἡ Παλαιά Ρώμη ἀποκόπηκε ἀπό τήν Πενταρχία τῶν Πατριαρχῶν τῆς Ἀνατολῆς καί ὁ θρόνος τῆς Νέας Ρώμης – Κωνσταντινουπόλεως, ὁ Οἰκουμενικός Πατριάρχης ἔμεινε πρῶτος, χωρίς τήν Παλαιά Ρώμη.

Τόν 16ο αἰώνα καί μετά, μόνο του τό Οἰκουμενικό Πατριαρχεῖο ἔδωσε Πατριαρχικές ἀξίες καί τιμές σέ διάφορες τοπικές Ἐκκλησίες, οἱ ὁποῖες πρόκειται νά ἐπικυρωθοῦν ἀπό τήν μελλοντική Οἰκουμενική Σύνοδο, ἐκτός ἀπό τό Πατριαρχεῖο Μόσχας, τό ὁποῖο ἀναγνωρίσθηκε ἀπό τούς Πατριάρχες τῆς Ἀνατολῆς ἡ Πατριαρχική ἀξία καί τιμή πού δόθηκε πρῶτα ἀπό τόν Οἰκουμενικό Πατριάρχη. Ἐπίσης, τό Οἰκουμενικό Πατριαρχεῖο ἔδωσε μόνο του καί ἄλλες Αὐτοκεφαλίες.

Τά ἀνωτέρω ἐγράφησαν πρίν δεκαεπτά (17) χρόνια! Καί θέλω ἐδῶ νά ἐπισημάνω ὅτι αὐτά εἶναι ἐκκλησιολογικές πεποιθήσεις μου, πού δέν ἀλλοιώνονται καί δέν μεταβάλλονται μέ τήν πάροδο τοῦ χρόνου, γιατί εἶναι βασικές ἐκκλησιολογικές ἀρχές.

Ποιά συμπεράσματα ἐξάγονται ἀπό τό κείμενο τό ὁποῖο παρατέθηκε;

Πρῶτον. Οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας στίς Οἰκουμενικές Συνόδους συγκρότησαν, μέ τούς ἱερούς Κανόνες, τήν ὁρατή ἑνότητα τῆς Ἐκκλησίας, ὥστε αὐτή νά εἶναι Μία, Ἁγία, Ἀποστολική καί Καθολική.

Ἔτσι, ἀπό τίς πρῶτες Ἀποστολικές Ἐκκλησίες ὑπῆρξε μιά ὀργανική ἀνάπτυξη καί ἐξέλιξη τῆς διοργανώσεως τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ συστήματος, ὥστε οἱ Πατέρες ἀπό τό Μητροπολιτικό σύστημα νά προχωρήσουν στά «ὑπερμητροπολιτικά πρεσβεῖα», στήν συνέχεια στό πατριαρχικό σύστημα καί τελικά στόν θεσμό τῆς Πενταρχίας τῶν Θρόνων.

Δεύτερον. Ὁ ἱερός θεσμός τῆς Πενταρχίας δέν λειτουργοῦσε στήν πρώτη χιλιετία ὡς ἀνεξάρτητες πέντε κεφαλές, ὡσάν «καπετανᾶτα ἤ ἐκκλησιαστικαί ἐπικράτειαι ξέναι πρός ἀλλήλας» (Παναγιώτης Τρεμπέλας), οὔτε ὡς «κεφαλαρχίες» (Ὀλιβιέρ Κλεμάν), ἀλλά «ὡς αἰσθήσεις πέντε μιᾶς κεφαλῆς ἀριθμούμεναι καί μή μεριζόμεναι» (Βαλσαμών), ἀφοῦ μιά εἶναι ἡ κεφαλή τῆς Ἐκκλησίας, ὁ Χριστός. Ὁ ὅρος Αὐτοκέφαλες Ἐκκλησίες πρέπει νά νοηθῆ ὡς αὐτοδιοίκητες Ἐκκλησίες καί ὄχι ὡς ἀνεξάρτητες Ἐκκλησίες ἀπό τήν ὅλη Ἐκκλησία. Πρῶτος θρόνος ἦταν τῆς Παλαιᾶς Ρώμης καί τά ἴσα πρεσβεῖα τιμῆς μέ αὐτόν εἶχε ὁ θρόνος τῆς Νέας Ρώμης – Κωνσταντινουπόλεως.

Τρίτον. Ἀπό τόν ἐνδέκατο αἰώνα (1009), πού ἀπομακρύνθηκε ἡ Ἐκκλησία τῆς Παλαιᾶς Ρώμης ἀπό τήν «Πενταρχία», ἡ Ἐκκλησία λειτουργοῦσε ὡς Τετραρχία, ὁπότε ἡ Ἐκκλησία τῆς Νέας Ρώμης – Κωνσταντινουπόλεως ἔγινε πρωτόθρονη Ἐκκλησία καί εἶχε ὅλες τίς ἁρμοδιότητες τῆς Ἐκκλησίας τῆς Παλαιᾶς Ρώμης.

Ὁ Ἐπίσκοπος τῆς Νέας Ρώμης καί Οἰκουμενικός Πατριάρχης ἀπέκτησε ἰδιαίτερη

ἀξία καί τιμή κατά τήν διάρκεια τῆς Ρωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας, ἀλλά καί κατά τήν περίοδο τῆς Τουρκοκρατίας, μέσα ἀπό τό σύστημα τῆς ἐθναρχίας πού καθόρισε ὁ Μωάμεθ ὁ Πορθητής. Αὐτό ἐπηρέασε καί τόν τρόπο μέ τόν ὁποῖο λειτουργοῦσε ἡ Τετραρχία τῶν Θρόνων τῆς Ἀνατολῆς, μαζί μέ τήν Αὐτοκέφαλη Ἐκκλησία τῆς Κύπρου.

Τέταρτον. Ὁ Οἰκουμενικός Πατριάρχης τόν 16ο αἰώνα (1589) ἔδωσε τήν Πατριαρχική ἀξία καί τιμή στόν Μητροπολίτη Μόσχας καί αὐτό ἀναγνωρίσθηκε ἀπό τούς ὑπόλοιπους Πατριάρχες τῆς Ἀνατολῆς (1590 καί 1593). Ἐπίσης, ὁ Οἰκουμενικός Πατριάρχης ἀργότερα μόνος του χορήγησε τίς Αὐτοκεφαλίες καί τίς Πατριαρχικές ἀξίες καί τιμές σέ διάφορες τοπικές Ἐκκλησίες καί φυσικά ἔχουν ἀναγνωρισθῆ ἐν τῇ πράξει ἀπό ὅλες τίς Ἐκκλησίες, διότι ὅλοι οἱ Προκαθήμενοι συμμετέχουν σέ θεῖες Λειτουργίες καί Συνόδους, μέ μερικές ἐξαιρέσεις.

Πέμπτον. Ἡ Ἐκκλησία τῆς Μόσχας μέ τήν θεωρία τῆς «Τρίτης Ρώμης», τήν ὁποία καλλιέργησε καί ἀνέπτυξε ἀπό τόν 15ο αἰώνα μέχρι σήμερα, ὄχι μόνον ὑπονομεύει τήν θέση τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου ὡς Πρώτου στό κανονικό σύστημα διοργανώσεως τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἀλλά αὐτοπροβάλλεται ἐν τοῖς πράγμασι ὡς πρώτη Ἐκκλησία μέ δύναμη καί ἰσχύ, ὅπως φαίνεται καθαρά στό θέμα τῆς Οὐκρανίας.

Ἄν προσθέση κανείς ὅτι ἀπό τόν 19ο αἰώνα καί ἐντεῦθεν ἀναπτύχθηκε μιά ἰδιαίτερη θεολογία, σύμφωνα μέ τήν ὁποία ἡ ρωσική θεολογία εἶναι ἀνώτερη καί ἀπό τήν πατερική θεολογία μέχρι τόν 8ο αἰώνα καί ἀπό τήν σχολαστική θεολογία τοῦ 11ου ἕως 13ου αἰῶνος, τότε ἀντιλαμβάνεται καλά ὅτι τό θέμα περί «Τρίτης Ρώμης» δέν ἔχει μόνο γεωπολιτική ὑποδομή, ἀλλά καί μεταπατερική θεολογική βάση.

Βεβαίως, γιά τήν ἀντικειμενική θεώρηση τῶν πραγμάτων, θά πρέπει νά σημειωθῆ ὅτι δέν ἰσχύουν καί οἱ θεωρίες μερικῶν συγχρόνων θεολόγων περί ἀναγωγῆς τοῦ Πρώτου τῆς Ἐκκλησίας μέσα στό Μυστήριο τῆς Ἁγίας Τριάδος, στήν ὁποία Ἁγία Τριάδα μάλιστα θέτουν κακοδόξως καί ἱεραρχικότητα!! Ἄλλο εἶναι ὁ ἱερός κανονικός θεσμός τῆς Ἐκκλησίας, πού διαθέτει Πρῶτον μέσα στό συνοδικό καί ἱεραρχικό πολίτευμα τῆς Ἐκκλησίας, καί ἄλλο εἶναι τό μυστήριο τῆς Ἁγίας Τριάδος, πού εἶναι παντελῶς ἀπρόσιτο στόν ἄνθρωπο.

Συνεπῶς, πρέπει νά σεβόμαστε τόν κανονικό θεσμό τῆς Ἐκκλησίας, ὅπως καθιερώθηκε ἀπό τούς Πατέρας τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων, καί δέν πρέπει νά τόν ὑπονομεύουμε. Ἐπίσης, πρέπει νά σεβόμαστε τήν πρωτόθρονη Ἐκκλησία, τό Οἰκουμενικό Πατριαρχεῖο.

Καί ὅταν καί ἀπό αὐτό γίνονται μερικά λάθη, θά πρέπει νά διατυπώνουμε μέ σεβασμό, διάκριση καί τιμή τήν σκέψη μας, χωρίς ὅμως νά κατεδαφίζουμε καί νά ὑπονομεύουμε τόν ἱερό θεσμό τῆς Ἐκκλησίας πού συγκροτήθηκε ἀπό τό Ἅγιον Πνεῦμα, τό Ὁποῖο φώτισε τούς Πατέρας τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων νά τόν καθορίσουν.

Δέν μπορεῖ νά ἰσχύη στά ἐκκλησιολογικά θέματα, ὅπως καί σέ ἄλλα θέματα, ἡ ἀρχή «πονάει κεφάλι, κόβει κεφάλι» καί νά γινόμαστε μητραλοῖες καί πατραλοῖες, δηλαδή ὑπονομευτές τοῦ ἔργου τῶν ἁγίων Πατέρων.

Σέ ἕνα ἐπόμενο κείμενό μου θά ἀναφερθῶ εἰδικότερα στόν ὅρο «Αὐτοκέφαλη Ἐκκλησία», γιατί θεωρῶ ὅτι ἀπό πολλούς παρερμηνεύεται.